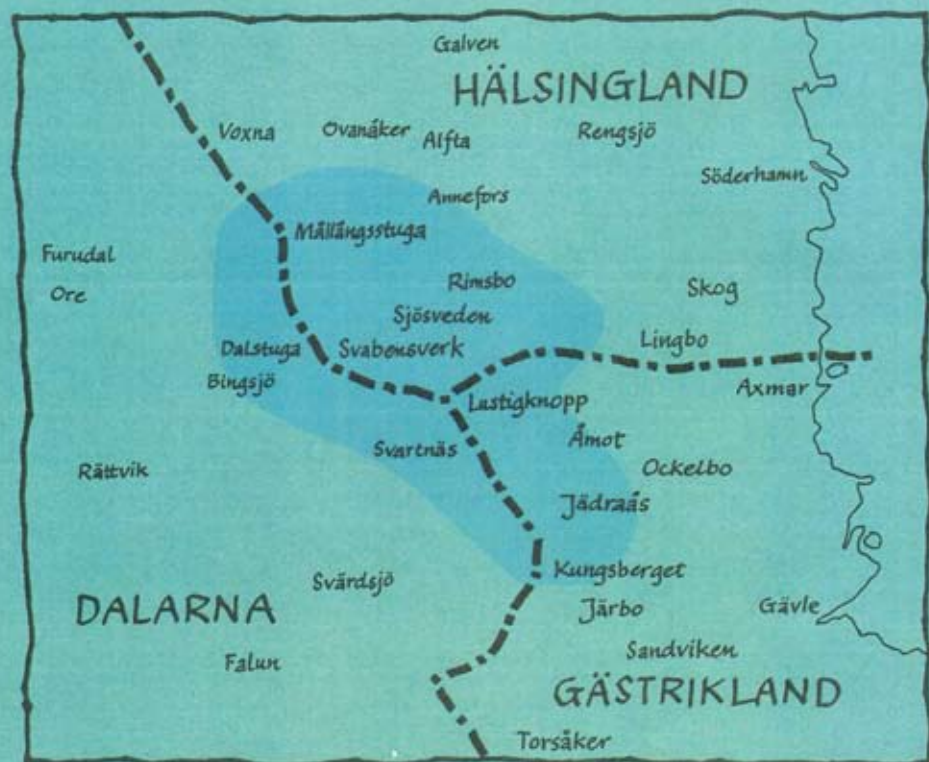

Spelmanslagen i Alfta, Falun, Sandviken och Svärdsjö
presenterar

finnskogens musik och dans i våra dagar

Fräsiga och finstämda låtar och danser från hela det väldiga område som kallas finnskogen och näraliggande bygder. Fyra spelmannslag samt en rad solister och dansare, däribland Ulf Störling, Gunnar Östergårds, Nils Agenmark, Pekkos Gustav, Ole Hjort, Sven Ahlbäck, Tony Wrethling, Lars Gezelius och Åke Wänn.

Konsert i Alfta Sporthall kl 18.00 den 23 mars, därefter dans till spelmännen i Alftaskolans matsal (från kl 20.00 och framåt)

Konsert i Gävle, Vårdskolans Hörsal kl 15.00 den 24 mars

Spelmanslagen i Alfta, Falun, Sandviken och Svärdsjö vill erbjuda publiken en riktig festkväll med det bästa ur vår musik.

Därför har vi utformat ett program som skall erbjuda möjlighet att först lyssna och sedan dansa till den musik vi tycker om.

Vi har mobiliserat spelarna i och utanför de fyra spelmanslagen för att nå vårt mål och dragit in profiler som Nils Agenmark, Pekkös Gustav, Ole Hjort och Ulf Störling i vårt program. Fyra danspar skall visa er några av de vackra polskedanserna som hör ihop med vår musik.

Sven Ahlbäck, spelman och folkmusikforskare, är konferencier och han har också komponerat programmet.

De fyra spelmanslagen producerade ursprungligen detta program för Falun Folkmusic Festival (FFF) sommaren 1991. Med stöd av Musik Gävleborg och lokala arrangörer framför vi programmet på nytt i Alfta och Gävle.

Spelmän som framträder solo eller i mindre grupper:

Kjell Andersson, Olle Jonsson, Ulf Störling och Gunnar Östergårds spelar låtar från Alfta och södra Hälsingland.

Nils Agenmark, Pekkös Gustaf, Ole Hjorth, Pelle Gustavsson och Tommy Runesson spelar låtar med anknytning till Bingsjö.

Sven Ahlbäck och Tony Wrethling spelar framför allt låtar från norra Gästrikland.

Lars Gezelius, Erik Lindborg, Kalle Rapp och Ake Wänn spelar låtar från Svärdsjötrakten.

De åtta dansarna kommer från när och fjärran. Stefan och Anneli Wiklund är från Rengsjö i Hälsingland. Kristina Runesson och Bengt Wittgren bor i Säffle respektive Härnösand. Benno Eriksson och Kristina Skoglund kommer från Gävle. Leif Lindgren och Inez Danielsson kommer från Svärdsjö.

Alfta Spelmanslag bildades 1967 och har i dag ett femtiotal spelande medlemmar i åldrar från 15 till 80. Spelet byggs på den rika låt- och spelmanstradition som finns i Voxnadalen, särskilt då i Alfta, Galven och Ovanåker. Spelningar huvudsakligen i hemtrakten på gammel- och polskedans, hembygdsdagar, kyrkohögtider, bröllop med mera.

Falu Spelmanslag är en produkt av 70-talets spelansvåg, och många av medlemmarna gjorde sina första lärospån hos självaste FFF-generalen Magnus Bäckström. Hans inställning till musik och spelstil - eller kanske snarare livsstil - lever kvar i lagets frejdiga sätt att angripa polskor och gammeldans. Laget har en bred repertoar, hämtad från när och fjärran, men just Bingsjömusiken har laget tagit närmast sitt hjärta.

Sandvikens Spelmanslag föddes på 50-talet och har i dag närmare 30 aktiva medlemmar. Favoritlåtarna hör hemma i norra Gästrikland, och många av dem är efter Karl Lindblad från kustbyn Axmar. Förmedlingen till modern tid har skett framför allt via spelmannen Gustav Jernberg, en annan av lagets favoriter.

Svärdsjö Spelmanslag startade 1952 och är i dag ett av Dalarnas största med över 60 medlemmar. Repertoaren är ovanligt bred med förgreningar i både tid och rum, och gränsläget har gjort det naturligt att hämta låtar även i andra landskap. Och ännu längre har man farit för att dela med sig av musiken, i Västeuropa och ända till USA.

Musiken

Att just spelmannslagen i Alfta, Falun, Sandviken och Svärdsjö går samman om denna helkväll beror på att de låtar vi spelar och ålskar på var sina håll helt enkelt hör ihop.

Det finns väldigt stora likheter i spelmannsmusiken i det geografiska område som begränsas i väster av Bingsjö och i öster av Axmar, som ligger vid kusten. Där finns gemensamma låtar och spelsätt. Utbytet har varit stort mellan spelmännen.

Ett bra exempel är spelmannen Anders Jansson-Wikström (1830-1918) från Sjösveden i södra Hälsingland. Han är känd under smeknamnet Vingel-Anders och var en kringvandrande smed och skomakare. Hans låtar finns spridda i södra Hälsingland, norra Gästrikland och östra Dalarna.

Vingel-Anders spelade med en rad personer som i dag är kända som de historiska spelmansprofilerna i området. Han spelade med Pekkos Per från Bingsjö. Välkände Hjort-Anders spelade låtar efter honom. Vingel-Anders spelade med Jon Andersson Spetz i Ämot och med Karl Lindblad som bodde i Axmar och Lingbo. Spelmannen Gustav Jernberg, en annan viktig profil, hörde Vingel-Anders och Karl Lindblad kappspela i början av århundradet, det var 1907.

Det var inte bara Vingel-Anders som for omkring i bygderna. Hjort-Anders och andra spelmän från Bingsjö arbetade i skogen i södra Hälsingland och norra Gästrikland.

En följd av det omfattande utbytet är att många populära låtar finns i olika varianter i området. Ett exempel är den välkända Bingsjölåt som kallas Hjortingens polska. Varianter finns i Alfta och i Skogs socken norr om Axmar.

Det handlar dessutom inte bara om gemensamma låtar. Det finns stora likheter i själva spelsättet. Sättet att spela den allmänt förekommande jämna polskan har stora likheter i området. Polskorna har dessutom ofta rik ornamentik, något som kan spåras tillbaka till 1700-talet.

Folkmusikforskare beskriver saken så att Sverige är delat i ett östligt och ett västligt folkmusikområde. Gränsen kan dras långt norrifrån och ända ner till Skåne. Den musikaliska gränsen går rakt igenom Dalarna, väster om Bingsjö men öster om Rättvik. Musiken från Ore, Bingsjö och Svärdsjö hör till det östra låtområdet, och där hamnar naturligtvis även Hälsingland och Gästrikland.

Dansen

Det mesta av spelmannsmusiken är dansmusik. Därför är det självklart att visa några av de viktigaste danserna i området.

En av de mest populära polskedanserna i landet är den som kallas Bingsjöpolska. Vi får se att det finns stora likheter mellan polskedanserna från Bingsjö i Dalarna, Alfta i Hälsingland och Jädraås i Gästrikland.

Att snurra åt båda håll i polskedanser förekom när polska dansades allmänt. I själva omdansningen snurrar man först åt ena hållet och sedan åt det andra. I Sverige finns bara ett fåtal sådana danser upptecknade. Två av dessa uppteckningar är gjorda i Svärdsjö i Dalarna och i Ockelbo i Gästrikland, och dem skall ni få se. För dem som dansar polska är det en utmaning att kunna snurra åt båda håll.

Finnskogens historia

Bingsjö i Dalarna, Annefors i Hälsingland och Kungsberget i Gästrikland har alla det gemensamt att de ligger i den så kallade finnskogen. Den musik vi spelar är finnskogens musik. Arvet finns där. Det är ingen tillfällighet att Pekkos Gustaf i Bingsjö har sitt namn eller att Sandvikenlaget gärna spelar en Kungsbergspolska som heter Rikorpilåten.

På framsidans karta ser du finnskogen utmärkt. Föreställ dig detta skogfyllda område utan moderna vägar, bilar och telefoner. Så var det för 150 år sedan. Den tidens spelmän var ofta småbönder, skogshuggare och bruksarbetare.

Finnskogen var i huvudsak ödemark fram till Gustav Vasas regenttid på 1500-talet. Endast enstaka fåbodar beboddes sommartid.

Området genomkorsades sedan uråldrig tid av en färdväg, den så kallade Hälsingekogen, från Falun över Svärdsjö till Alfta i Hälsingland. Man reste vintertid över sjösystem och övermattade bland annat i Dalstuga, några kilometer från Bingsjö, och i Mällängsstuga i Hälsingland. Leden utnyttjades redan av Olav den helige år 1030.

På 1580-talet började så finnar invandra. De bosatte sig i området, och därmed lades grunden till begreppet finnskogen. Invandringen pågick till omkring 1640.

Människor bosatte sig permanent i hela finnskogsområdet. Jakt, fiske, boskapsskötsel samt det produktiva svedjebruket gav god bärgring åt finnarna.

Svedjebruket krävde stora skogsområden och förbjöds omkring år 1700. Skogen behövdes till att framställa kol till den expanderande järnhanteringen. Järnet var Sveriges viktigaste exportvara från 1600 till 1850.

I utkanten av finnskogen anlades hammare, hyttor och järnbruk. Finnarna blev kolare och dagsverkare vid dessa anläggningar. Dessutom flyttade fler människor till de nya bruken från andra delar av landet.

Efterhand assimilerades finnarna, endast språket levde kvar in på 1800-talet.

Staten gav bruken tillgång till stora skogsområden. Kolning och forkörning blev viktiga inkomstkällor för finnskogens folk. Man började göra inköp i brukssamhällena och självhushållningen luckrades upp.

Mot mitten av 1800-talet blev det sämre tider för de små järnbruken. I stället expanderade sågverksindustrin. Skogen fick ännu ett användningsområde. Återigen kom många nya människor till finnskogen, nu för avverkning och flottning. Forkarlarna och kolarna blev skogsarbetare och flottare.

Aven de nya arbetena var säsongsbundna, vilket gav möjlighet till bruket av de egna åkrarna.

Kulturellt sett var finnskogen en enhet. Näringar, samfärdsel, musik och dans hade en enhetlig karaktär. Finnskogens folk hade mer gemensamt med varandra inbördes än med befolkningen i centralbygderna.

Upplysningar om programmet

Kjell Andersson, Alfta Spelmanslag, tel 0271-11736

Sture Gustavsson, Gävle folkmusikförening, tel 026-616809